

Tromlefører Laurids Qvist Madsen fortæller

Laurids Qvist Madsen

Optaget på lydbånd 5. december 1972 i Øster Hornum, nedskrevet 2009 af redaktøren

Mit barndomshjem var i Estrup. Min far var fra Estrup og min mor var fra Bradsted. De blev gift i 1895 i Veggerby kirke. Jeg havde en bror, der var et år ældre end mig, men han døde som lille. Mine forældre boede i Bradsted fra 1895 til 1902. Så flyttede vi her til Estrup, da jeg var 6 år. Det var jo et lille hus, vi boede i dernede. Huset i Estrup var brændt i 1898, men var blevet bygget op igen samme år – men det kan jeg ikke huske. Det sjove ved det var, at det var min moster, der havde haft huset, men så skulle hun til at rejse til Amerika. Så købte min far og mor det, og de havde gården i Bradsted. De ville så sælge huset, men det kunne de ikke. De fik at vide, at de ikke måtte have begge dele. Derfor flyttede de ned i huset i Estrup og solgte gården i Bradsted. Det var jo et nyt hus den gang med to stuer og et stort køkken og en gang, og der var noget, de kaldte rullestuen, hvor der stod en rulle. Det var en trærulle. Jeg kan huske det var et stort skrummel, der var

fyldt op med sten, der var så store, at en mand ikke kunne løfte mere end en enkelt af dem op i rullen, så der var tryk på. Den skulle jo skubbes frem og tilbage med håndkraft med alle stenene lagt i. Når der så skulle skiftes rullestok blev kassen skubbet helt frem, og så vippede den af sig selv. Så kunne der skiftes dug, og man blev ved på den måde, til man var færdig. Det syntes man jo dengang var et vældig fremgang, for før havde man rullet med håndkraft med de her manglebrætter.

Jeg kan huske engang at min søster, der var fire år yngre end mig, var med min mor derinde, da min mor var ved at rulle. Min søster ville så stå og sætte fingrene på rullestokken. Det måtte hun jo ikke, for det kunne fingrene jo ikke holde til, så hun fik noget skældud og så skulle jeg se efter hende, og det kunne jeg jo også godt.

I huset var der også et bryggers, hvor der var et bord og et par bænke, når de skulle vaske, og det var jo med hånden på et vaskebræt. Bryggerset blev også brugt, når der blev slagtet og en gris skulle skæres i stykker; det foregik jo også der. Der var bageovnen også. Jeg kan huske, at de snakkede om, at den var vældig stor. Min onkel, der havde ladet huset bygge, var bornholmer. Han var kendt viden om, for han havde rejst fra den ene herregård til den anden for at arbejde. Om sommeren, når der var arbejde i mosen, og bornholmeren var der, så der hvor han arbejdede, der kom alle de andre der var der rundt omkring hen, når de skulle have deres mellemmad, for han kunne jo fortælle historier, som de aldrig havde hørt.

Der var jo også et køkken, men det er knap, jeg kan huske det, for det blev lavet omkring. Der fik vi et fritstående komfur, og det kom gårdmændene og deres koner rundt omkring fra for at se, for sådan et havde de aldrig set. Jeg ked af at det siden er blevet fjernet, men hvad – det blev jo også for gammeldags.

Da jeg så var ni år, kom jeg ud at tjene. Det var hos min faster og onkel, der havde min fars hjem. Der var jeg i skole én dag fra jeg kom der til april og så til sommerferien. Så kom skolelæreren over til min far og sagde, at han ikke havde set Laurids i skolen andet end én dag. Så sagde min far til ham, at det kunne jo godt være, og om han ikke kunne gå over til hans svoger og snakke med ham om det, for han var ked af at skulle gå derover, så der kunne komme

I 1909 gik Laurids i skole i Hæsum. Her ses han i midterste række ved siden af lærer Højgård, hvis kone sidder foran ham

nogen misforståelse. Det synes skolelæreren var helt rigtigt, og det gjorde han. Min onkel sagde så: ”Nu har jeg min salighed nok af det; har Laurids ikke været i skole andet end én dag?”. ”Nej, det har han ikke”, svarede skolelæreren. Så sagde min onkel til én af folkene, ja, det var vel ham, der skulle forestille at være forkarlen, at det måtte ikke finde sted, han skulle i skole hver skoledag. Nå ja, det lovede karlen jo, og så var jeg i skole den første dag efter ferien, og så var jeg der ikke

mere indtil november, da jeg kom hjem. Det var alt det skole jeg fik det år. Det blev jeg jo ikke så klog af.

Hvad var det så, jeg skulle lave. Jo, en flyttedreng på ni år skulle jo lave alt. Flyttedreng, var jo det vi kaldte det her på egnen. På hver af de fire gårde her i Estrup var der en flyttedreng. Så engang havde vi en gal vædder, og ham kunne jeg ikke tumle. Så var der vores nabodreng, han var godt nok et år yngre end mig, men han var sådan, hvad skal jeg sige, noget mere forvoven end mig, og så siger min fætter til ham: ”Tinus, kan du ikke fange vædderen, for vi skal have ham vasket og Laurids det er jo en mordreng, og det ved jeg at du ikke er”. ”Nej, det den ondeme nej” siger Tinus, ”så det skal jeg snart ordne”. Så lige nord for gården der var en stor dam, de kaldte andedammen, det var jo til ænder og gæs. Så kom vædderen jo, men han kom jo noget rask, og så blev Tinus alligevel også bange, og så rendte vædderen bagefter ham rundt omkring dammen, men så kunne Tinus alligevel ikke blive ved med at holde ud, og så satte han lige ud midt i dammen. Se så ville vædderen ikke efter ham mere. Så sagde Laurids til Tinus, at ”jeg synes da du sagde, at det kunne du da udmærket sagtens gøre”. ”Jamen jeg troede da ikke at han var så gal” svarede Tinus. Vædderen og fårene skulle vaskes hen på efteråret, inden de blev klippet. Den her vædder var godt nok gal. Det var en dag, at den rendte skolelærerens kone omkuld, og var der ikke kommet én forbi og havde fået det at se, havde den da temmelig sikkert splittet hende ad, for den var da ikke sådan én af de gode børn.

Jeg kom jo så hjem igen og var der om vinteren, og så kom jeg ud at tjene hos en mand, der hed Christian Winther. Det var en udflyttergård derfra. Den havde også godt nok ligget inde i byen, men den var blevet flyttet ud. Der var også sådan en gal vædder, det var nok hvor jeg var. Manden der han var sådan en meget bestemt mand. Den her vædder han havde, den stod med kleptræer på, for ellers kunne de slet ikke holde den fast, den rendte løs hele tiden, men så fik den de her kleptræer, og så kunne den jo bedre. Kleptræerne var sådan et par pinde på cirka 15 centimeters længde, ja dengang var der jo ikke noget der hed centimeter, det var tommer. I hver ende af kleptræet var der boret et hul og noget reb sat i. Kleptræet sad ved dyrets næse og derfra gik så rebet op over dyrets nakke, så man på den måde kunne binde det. Og så kan jeg huske, at Christian Winther fandt så på, for at vædderen ikke skulle tage det af at sætte en strik under hagen, for så kunne vædderen aldrig få det gnedet af sig af sig selv, for det kunne dyrene jo hitte på. Det forstod jeg ikke helt dengang, men jeg har mange gange siden tænkt på, at det var klogt gjort. Om der var andre der fandt på det samme ved jeg ikke, jeg har i hvert fald ikke set det før eller siden.

Så hver søndag formiddag så var han med rundt ved kvierne, der stod nede i kæret og ved nogen, der stod oppe på marken, og fårene de stod så nede ved en ejendom han havde bygget, hvor hans far han ville bo, når han blev gammel. Så sagde han til mig, at nu skulle jeg se, hvordan jeg skulle flytte vædderen, for så går det. ”Du skal ikke være bange for den, du skal bare gå frit til, og så gør vædderen dig ikke noget”. Det gjorde Christian Winther, og lige idet han bukkede sig og ville tage i tøjret, så fik han sådan én i bagdelen at han røg langt hen. Winther var rask, han kom op og greb tøjrkøllen igen og gav vædderen én lige i pandeskallen. Så lå han på siden. Så sagde han ”Det var den ræleme lige vel meget”. Men det varede ikke længe, for dengang den havde ligget lidt, begyndte den at vrikke med ørerne igen, og så kom den op. Så var den lige gal, og ville rende på ham igen. Så sagde han: ”Nej, det kan du ikke gøre, Laurids, men bliv ved som du har gjort og tag fat lige inde ved munden af den, for så er det jo gået godt nok, den er jo aldrig rendt sådan til dig, som den er rent til mig”.

En søndag skulle ham og konen og børnene i byen. Da var fårene kommet hjem og stod lige tæt ved gården, og så sagde han til andenkarlen Christian, det var vendelbo, og hans svoger: ”Kan du hjælpe Laurids med at fange vædderen, for det kan han ikke gøre ene, den er kommet løs”. Det skulle han jo nok. Da de så var kørt, kom vi jo ned og skulle fange den her vædder, men det var jo heller ikke så svært, for han kom os selv i møde, men så sagde Christian, at nu ville han ikke længere, når vædderen var så tåbelig. Så vendte han omkring og det gjorde Laurids også, men jeg kunne rende stærkest. Så smuttede jeg ind af bryggersdøren, og så råber pigen: ”Nu skal du skynde dig at komme, Annine, og se vædderen er lige bag efter Christian. Og Annine hun kom også lige hen og så vædderen, da han løb ind i stalden, hestestalden. Der var fodergang foran hestene, og der ville Christian så kravle op. Hver gang vædderen gav ham en i bagdelen, gav han et brøl fra sig. Men så kom han jo da endelig over og kom der foran, og der kunne vædderen da ikke komme op. Vi fik godt nok vædderen fanget, men det var så da forkarlen kom hjem. Han havde fået en ny cykel og så var han nede i byen og skulle vise, at han havde fået en cykel. Han var ikke nær så stor og kraftig som andenkarlen var, og andenkarlen var så stærk, at han nemt kunne have løftet vædderen, men han turde ikke, men det turde den anden – Peter han var rask i vendingen. Og så var der for resten ikke mere der – andet end at jeg var der til november. Der var også andet at lave for en flyttedreng. Jeg skulle flytte dyrene og sætte dem ud om morgenen og så skulle de igen ind igen om middagen for at malkes, for den gang malkede folk jo tre gange om dagen. Så skulle de igen ud når vi kom hen ved firetiden. Så stod de igen ude til klokken otte, og så kom de ind og så skulle de malkes igen, og så var de færdige med at malke sådan klokken ni til halv ti. Efter vor tidsregning nu, var det sent, men sådan var det. Det eneste jeg ikke fik lært ved landbruget var at malke, for det var jo pigerne, der gjorde det, og karlene hjalp somme tider til. Det fik jeg aldrig lært, for jeg fik alligevel aftenskafe når de andre de fik. Jeg ved såmænd ikke om det var så almindeligt med aftenskafe, men de steder jeg har tjent, der fik vi det nu.

Dagens første måltid var ved fire til halv fem tiden, og det var såmænd heller ikke for tidligt for der i min første plads, der skulle jeg ud i heden og flytte fårene. Der var vel to kilometer, godt og vel, derud. Og når jeg så kom hjem så skulle jeg have kvierne flyttet og køerne ud inden jeg skulle vaskes og have min davre. Det var ved halv syv tiden, det var det de fleste steder. Da havde jeg jo været i gang i cirka tre timer. Til davre fik vi gerne øllebrød eller også mælk med kovrebrøds-smulder deri. Nogen steder fik vi så en kop kaffe der ovenpå. Det næste måltid var formiddagsmellemmad. Så fik vi unnen der ved middagstid. Og så sov de til klokken to, men det havde flyttedrengen jo ikke tid til, for så skulle han jo ud og flytte fårene igen. Ja og kalvene, kvierne og tyrene og hvad folk havde. Sådan gik dagen jo så. Ved firehalv femtiden fik vi eftermiddagsmellemmad. Til det fik vi gerne øl, da bryggede folk jo selv øl dengang. Om aftenen fik vi mange steder grød og andre steder fik de kartofler, hvor de var levnet fra middagen. Det kunne jo være noget forskelligt. Måltidet om aftenen kaldtes nætteren. Det var nok ikke alle steder man fik aftenskafe, men det var da sommetider.

Fårene var tøjret med en strik om halsen, to får sammen. Der var en gang de havde snøret sig noget og jeg var ved at rede det ud. Så kom der en hund, og så blev de bange, og så rendte de med mig, for Laurids havde fået benet ind i tøjret og så kom de dernede fra kæret af og ind igennem gården. Det var ikke så galt dernede i kæret for det var jo blødt, men dengang vi kom på brosten, da gjorde det godt nok ondt i bagdelen. Men der stod jo så en karl og han rendte bagefter, og så fik han fik dem stoppet, inden de kom op på vejen. Fårene var koblet sammen to og to, og når så sådan et koppel får var kommet løs og var kommet op til Johanne, så var de så indfiltrede i hinanden, at det næsten ikke var til at få dem redt ud igen. Til at begynde med var fårene koblet sammen med en indretning med en træpind, men senere blev det til nogle runde nogen af jern.

Søren Qvists gård Hæsumgård

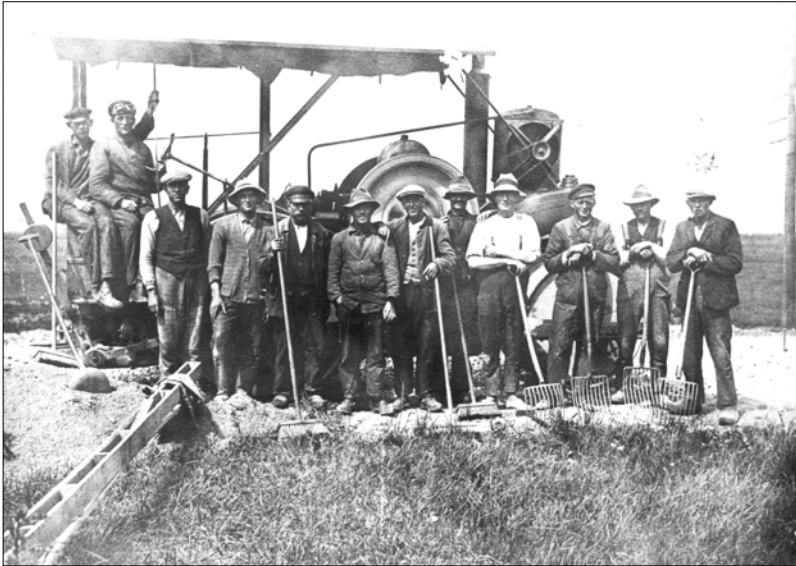
Jeg var ti år, da jeg fik min anden plads. Efter at have været flyttedreng to steder kom jeg til Søren Qvist i Hæsum. Det var i 1910, jeg kom der. Det var også som flyttedreng, og det var det år, jeg gik til præst. Jeg passede nu skolen bedre, for Christian Winther, jeg var ved, var meget påholdende med, at jeg kom i skole hver dag, det skulle jeg. Han sagde så meget "den ræneme" og han sagde: "Det er den ræneme nu, du skal lære noget, Laurids", og det kunne jo være rigtigt nok. Men jeg er da kommet livet igennem til den her tid med den smule lærdom jeg havde. Skolegangen holdt op et halvt år før konfirmationen. Efter konfirmationen tjente jeg i Estrup i 1911 hos Martinus Nielsen. Der tjente jeg som karl, og der var jeg enekarl i 1912-13. Der var 125 tønder land og det var manden og jeg ene om. Og så byggede vi stuehus og sønderhus og vi skulle bringe det hele til mureren, så da kom vi

Martinus Nielsens gård i Estrup

også op klokken fire, men det var ikke altid vi holdt aften før klokken halv tolv. Om aftenen skulle vi køre sand og sådan noget, så der kunne være noget til mureren til dagen efter. Det var hårdt arbejde.

Det første sted jeg var flyttedreng fik jeg vist ti kroner og kost og logi. Det andet sted der fik jeg femten. Som karl fik jeg det sidste år jeg havde fast plads da fik jeg 265 kroner for året og der var kun én voksen karl.

Aalborg vejvæsens tromle i 1930'erne. Laurids Qvist Madsen står på tromlen som nummer to fra venstre

I 1919 forlod jeg landbruget og kom til amtet, og der var jeg ved en tromle det efterår. Om vinteren var vi to mænd, der kom til at gå og grave store sten op nede ved Vangs hovedgård oppe i Vendsyssel. Der var et stendige, der var knap to kilometer langt. Det var ene store sten, der skulle slås og skydes, vi gik og gravede ud der. Der foregik med nogle stålstænger og hvad vi kunne bakse dem op med. Så havde vi hamre til at slå dem i stykker. Dem, vi ikke kunne slå i stykker, skød vi med aerolit. Amtet købte så en stenknuser med motor, og vi to mænd der var der kom så til at arbejde sammen i to år med det knusen sten. Det var meget lettere arbejde efter vi fik den maskine.

Vejfolkene brugte skabelonen til at sikre vejens rette krumning

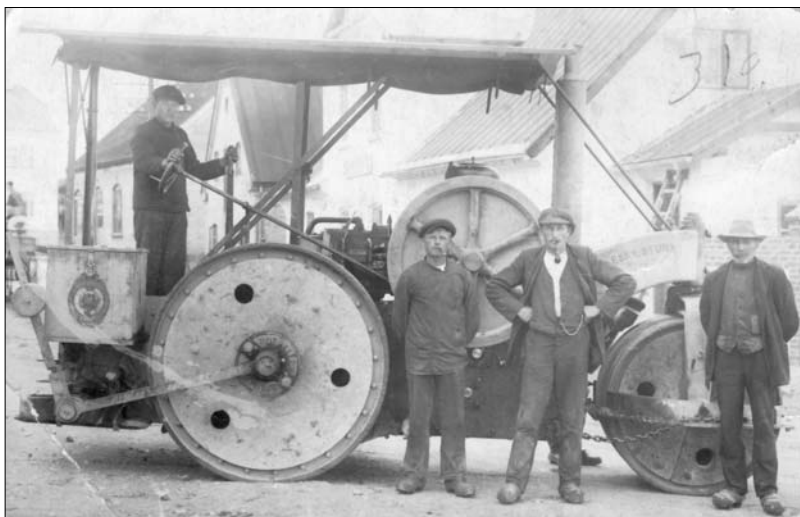
Amtet købte så en bil til at køre skærver ud. Vi fik en bunke skærver oppe fra Tolne i Vendsyssel. Det var jo så stenrigt der og de skulle have stenene samlet op, inden de kunne komme til at dyrke det. Det var noget, der var solgt til udstykning til husmandsbrug. Det var jo et grusomt arbejde de mennesker havde der.

Skærverne kom med banen derfra, og så kørte vi dem ud på vejene. Vejfolkene brugte så en skærlon, der gik fra den ene side af vejen til den anden til at sætte skærverne op efter. Det var den meget dygtige amtsvejinspektør Troelsen, der var den overordnede.

Gammeldags brolægning var der ikke noget af, men vi fik nogen af de her små chausse-sten, de her små firkantede sten fra Bornholm og fra Sverige. Der blev brolagt fra Aalborg og så udefter. Vi tog gerne et par kilometer hvert år, men det var først i 1925-26. Før den tid var det kun grusveje eller skærver de fik også. Der var slet ikke noget der var asfalteret. Det var først sidst af 1920'erne, at vi begyndte at asfaltere veje her. Jeg har ikke selv været med til at lægge chausse-sten, men jeg har været med til at tromle dem, for de skulle også tromles. Jeg kom til at køre tromle i 1922.

På et tidspunkt ville folk til at have mere i løn, og så her ved Aalborg Amt blev der strejke i 1932, og den varede i tre år, så de folk vi arbejdede sammen med, de var ude i strejke. Det var først da, vi fik at vide, hvordan vi var ansat. Det var noget vejinspektøren havde ordnet og det

kendte vi såmænd ikke nogen ting at vide om, men så fik vi besked på, at vi ikke måtte strejke, fordi vi var tjenestemænd. Så arbejdede de jo fra begge sider. De ville have os i fagforening; det var vi jo ikke den gang og kom det heller ikke før længe efter. Det var først da den gamle vejinspektør gik af og vi fik en ny. Så kom vi i fagforening. Vi kom ikke i fagforening mens vi havde den gamle vejinspektør, fordi han var så klog en mand, at han kunne gå og bilde os ind at det gjorde ikke noget at vi fik lidt i løn, bare at vi var ved Aalborg Amt. Vi lod os nøje med den forklaring. Men der var også det at sige, at han kunne godt se, når det blev for galt, så kom han og snakkede med os om, og at vi vist nok skulle have lidt til lønnen nu. Vi var jo fra landet alle sammen, og vi var jo ikke vant til hverken det ene eller det andet, så det gik indtil vi fik den ny vejinspektør. Vi spurgte aldrig selv, om vi skulle have mere i løn så længe vi havde den gamle, for han kom selv og snakkede med os om, at nu skulle vi vist have noget lagt til. Der under strejken blev vi jo slået så langt ned, at vi nær var sultet ihjel. Nu havde vi jo kun et barn og min kone var økonomisk, så vi havde fået samlet en lille smule sammen, vi kunne tære på. Selvom jeg var tjenestemand, og ikke kunne deltage i strejken, slog amtet os ned i løn. Amtsrådet sagde til vejinspektøren, at var han ikke fornøjet med det, kunne han jo gå også. Det gik så sådan til den ny han kom.

Søren Nielsen styrer tromlen i 1924

Der var en mand, Søren Nielsen her fra Øster Hornum, der også var tromlefører. Han var fem år yngre end mig, men vi havde kendt hinanden hele tiden. Jeg tror nok, han var den ældste som tromlefører ved amtet, han var kommet i 1920 og jeg var kommet til i 1922 til at køre tromle. Så var vi kommet så langt frem, at der ikke var nok at lave ved amtet hele tiden med tromlen. Så ville de leje os ud, da vi havde fået den ny vejinspektør. Så skulle de til at leje os

ud. Vejinspektøren ville leje os ud til Ringkøbing Amt. Det var jo også godt nok, men hvad kunne vi så få mere i løn. ”I får sandelig nok, der er ikke tale om, at I skal have mere”, var svaret. Jeg svarede, at så skulle jeg ikke lejes ud, for jeg er ansat ved Aalborg Amt og det har jeg fået skriftligt, og der står ikke noget om, at I kan sælge mig til Ringkøbing Amt, så det vil jeg ikke. Vejinspektøren gik så hen til Søren Nielsen, den ældste af tromleførerne. Søren spurgte også, hvad vi kunne få i løn. ”Mere i løn, I får sandelig nok i løn, men sådan sagde Laurids Madsen også”, svarede vejinspektøren. ”Det kan jo godt være, men så siger jeg ligesom ham”, var Sørenns svar, ”men kan jeg ikke få mere i løn, er det Aalborg Amt, jeg er fast ansat ved, og så vil jeg ikke op i Ringkøbing Amt, for det bliver jo betydeligt dyrere for os”. Jeg havde så en fætter, der var blevet tromlefører i 1926. Vejinspektøren gik så til ham, men han ville ikke sige noget, før han havde snakket med Søren og mig. Så kunne det jo være det samme, sagde vejinspektør Kirkegaard, for så vidste han jo, hvordan det gik. Så var vi ovre det problem. På det tidspunkt var vi blevet medlem af fagforeningen, men jeg ved såmænd ikke, om det gjorde os stærkere.

Den første ferie vi havde fra vejvæsenet var i 1939. Jeg havde aldrig haft ferie før. I 1939 fik vi 14 dages ferie til at begynde med, og det var jo helt ovenud. Det var fordi vi var blevet medlem af fagforeningen på det tidspunkt, at vi fik ferie. Det var dem, der hjalp os til det. Det var også godt nok.